

HERMUS

HERITAGE & MUSEOGRAPHY

NÚMERO 25 · AÑO 2024 · EDICIONES TREA · ISSN 2462-6457

TREA

Patrimonios vivos: el patrimonio cultural inmaterial ante los retos del futuro

MONOGRAFÍAS

XAVIER ROIGÉ VENTURA | MIREIA GUIL EGEA | LLUÍS BELLAS MELGOSA ¿El patrimonio inmaterial disruptivo? Las fiestas como arena de conflictos ♦ **MARC BALLESTÉ ESCORIHUELA | TOMÀS CALVO POBLA | ARES FERNÁNDEZ JOVÉ | MARCEL·LA ANDREU GASA | ANNA SOLÉ LLUSSÀ** Transmissió del Patrimoni Cultural Immaterial al Pirineu de Lleida: el cas dels raiers de la Ribera del Segre i de la Noguera Pallaresa ♦ **GIULIA GARZIONE | VIOLA PIEROZZI** L'immaterialità di Materiale Project Room: un caso di approccio partecipativo, multivocale e multidisciplinare all'Intangible Cultural Heritage ♦ **MAR MACHADO COLOMER** El Patrimoni Cultural Immaterial com a potenciador de la ciutat: una mirada atenta a les Festes de la Magdalena de Castelló ♦ **PABLO PORRAS MONTANÉ | ALEJANDRO EGEA VIVANCOS** Concepciones de los futuros docentes de Educación Infantil en torno al patrimonio etnológico ♦ **LAIA ENCINAR-PRAT | NÚRIA GUITART-CASALDERREY | MARTA SALVADOR-ALMELA** El patrimonio cultural como herramienta de educación, memoria histórica e inclusión: visita al museo memorial del exilio por parte del colectivo ucraniano

ARTÍCULOS DE TEMÁTICA LIBRE

MONTserrat SÁNCHEZ BARJA Continente y contenido: La arquitectura como parte del discurso de los museos de Ciutat Vella en Barcelona ♦ **NASSER SALDJA | YOUCEF SI YOUCEF** Borrowings of neomoorish architecture from moorish architecture and their reinterpretation ♦ **ELOY BERMEJO-MALUMBRES | ISMAEL PIAZUELO RODRÍGUEZ | JOSÉ MANUEL HERNÁNDEZ DE LA CRUZ | JOSÉ-MANUEL GONZÁLEZ-GONZÁLEZ** La recreación de obras de arte en el aula: Una herramienta para la comprensión crítica y la creatividad ♦ **MARÍA JOSÉ MERCHÁN | MARIO CORRALES-SERRANO** Análisis de la percepción de una visita guiada a un museo arqueológico con docentes de Educación Infantil en formación

MISCELÁNEA

Universitat de Lleida
Departament de Ciències
de l'Educació

HERMUS

HERITAGE & MUSEOGRAPHY

25

NÚMERO 25, AÑO 2024

Patrimonios vivos: el patrimonio cultural inmaterial ante los retos del futuro

Universitat de Lleida
Departament de Ciències
de l'Educació

■ TREA ■

HERMUS

HERITAGE & MUSEOGRAPHY

Dirección
Nayra Llonch Molina Universitat de Lleida

Imagen de cubierta
Xavier Roigé Ventura

Secretaria científica
Clara López Basanta Universitat de Lleida

Coordinación del número
Alejandra Canals Ossul Universitat de Barcelona
Tània Martínez Gil Universitat de Barcelona

Consejo de redacción
Beatrice Borghi Università di Bologna
Roser Calaf Masachs Universidad de Oviedo
Laia Coma Quintana Universitat de Barcelona
José María Cuenca López Universidad de Huelva
Antonio Espinosa Ruiz Vila Museu. Museo de La Vila Joyosa
Enric Falguera García Universitat de Lleida
Olaia Fontal Merillas Universidad de Valladolid
Carolina Martín Piñol Universitat de Barcelona
Joaquim Prats Cuevas Universitat de Barcelona
Pilar Rivero García Universidad de Zaragoza
Gonzalo Ruiz Zapatero Universidad Complutense de Madrid
Moisés Selfa Sastre Universitat de Lleida

Consejo asesor
Leonor Adán Alfaro Dirección Museológica de la Universidad Austral (Chile)
Silvia Alderoqui Museo de las Escuelas de Buenos Aires (Argentina)
Konstantinos Arvanitis University of Manchester (Reino Unido)
Mikel Asensio Brouard Universidad Autónoma de Madrid
Darko Babic Universidad de Zagreb (Croacia)
José María Bello Diéguez Museo Arqueológico e Histórico da Coruña
John Carman Birmingham University (Reino Unido)
Glòria Jové Monclús Universitat de Lleida
Javier Martí Oltra Museo de Historia de Valencia
Clara Masriera Esquerra Universitat Autònoma de Barcelona
Ivo Mattozzi Libera Università di Bolzano (Italia)
Maria Glòria Parra Santos Solé Universidade do Minho (Portugal)
Rene Sivan The Tower of David Museum of the History of Jerusalem (Israel)
Pepe Serra Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC)
Jorge A. Soler Díaz Marq-Museo Arqueológico de Alicante
Sebastián Molina Puche Universidad de Murcia

Envío de originales <http://raco.cat/index.php/Hermus/index>

Dirección editorial Álvaro Díaz Huici
Compaginación Alberto Gombáu [Proyecto Gráfico]

ISSN 2462-6457

PRESENTACIÓN

- 4 Patrimonios vivos: el patrimonio cultural inmaterial ante los retos del futuro
ALEJANDRA CANALS OSSUL
TÀNIA MARTÍNEZ GIL

MONOGRÁFICO

- 9 ¿El patrimonio inmaterial disruptivo? Las fiestas como arena de conflictos
XAVIER ROIGÉ VENTURA
MIREIA GUIL EGEA
LLUÍS BELLAS MELGOSA
- 25 Transmissió del Patrimoni Cultural Immaterial al Pirineu de Lleida: el cas dels raiers de la Ribera del Segre i de la Noguera Pallaresa
MARC BALLESTÉ ESCORIHUELA
TOMÀS CALVO POBLA
ARES FERNÁNDEZ JOVÉ
MARCEL·LA ANDREU GASA
ANNA SOLÉ LLUSSÀ
- 41 L'immaterialità di Materiale Project Room: un caso di approccio partecipativo, multivocale e multidisciplinare all'Intangible Cultural Heritage
GIULIA GARZIONE
VIOLA PIEROZZI
- 65 El Patrimoni Cultural Immaterial com a potenciador de la ciutat: una mirada atenta a les Festes de la Magdalena de Castelló
MAR MACHADO COLOMER
- 84 Concepciones de los futuros docentes de Educación Infantil en torno al patrimonio etnológico
PABLO PORRAS MONTANÉ
ALEJANDRO EGEA VIVANCOS
- 103 El patrimonio cultural como herramienta de educación, memoria histórica e inclusión: visita al museo memorial del exilio por parte del colectivo ucraniano
LAIA ENCINAR-PRAT
NÚRIA GUITART-CASALDERREY
MARTA SALVADOR-ALMELA

TEMÁTICA LIBRE

- 119 Continente y contenido: La arquitectura como parte del discurso de los museos de Ciutat Vella en Barcelona
MONTSERRAT SÁNCHEZ BARJA
- 146 Borrowings of neomoorish architecture from moorish architecture and their reinterpretation
NASSER SALDJA
YOUCEF SI YOUCEF
- 167 La recreación de obras de arte en el aula: Una herramienta para la comprensión crítica y la creatividad
ELOY BERMEJO-MALUMBRES
ISMAEL PIAZUELO RODRÍGUEZ
JOSÉ MANUEL HERNÁNDEZ DE LA CRUZ
JOSÉ-MANUEL GONZÁLEZ-GONZÁLEZ
- 184 Análisis de la percepción de una visita guiada a un museo arqueológico con docentes de Educación Infantil en formación
MARÍA JOSÉ MERCHÁN
MARIO CORRALES-SERRANO

MISCELÁNEA

- 205 Guil Egea, M. (2024). *De festes locals a patrimoni Immaterial de la UNESCO. La patrimonialització de les Festes del Foc als Pirineus* [Tesis doctoral, Universitat de Barcelona]
MONTSERRAT CLUA
- 210 Espinosa, A., Moya, J.A., Hervias, J.J., Doncel, P., y Bonmatí, C. (2023). *Interpretación del patrimonio en museos y lugares culturales: principios y técnicas*. Ediciones Trea.
JESÚS PEDRO LORENTE
- 212 Gómez Martínez, J. (2023). *Museografía comparada*. Ediciones Trea.
LUIS WALIAS RIVERA
- 216 Arrieta Urtizberea, I., Roigé Ventura, X., y Seguí Seguí, J. (eds.) (2023). *Pandemia, patrimonio cultural inmaterial y museos: de la parálisis a la activación e innovación*. Universidad del País Vasco.
MARTA RICO IÑIGO
- 221 Portela- Fontán, A., y Martín- Piñol, C. (2024). *Maletas didácticas. Definición, modelos y pautas para su diseño*. Ediciones Trea.
ADRIÀ SEIJAS GONZÁLEZ

Patrimonio inmaterial y museos ante los retos de la sostenibilidad cultural: Políticas, estrategias y metodologías en la era postcovid (PID2021-123063NB-I00)

MONOGRAFÍAS

El patrimoni cultural com a eina d'educació, memòria històrica i inclusió: visita al Museu Memorial de l'Exili per part del col·lectiu ucraïnès

Cultural Heritage as a Tool for Education, Historical Memory and Inclusion: Visit to the Museu Memorial de l'Exili by Ukrainians

LAIA ENCINAR-PRAT | NÚRIA GUITART-CASALDERREY | MARTA SALVADOR-ALMELA

Laia Encinar-Prat

CETT Barcelona School of Tourism,
Hospitality and Gastronomy

<https://orcid.org/0000-0001-9551-3973>
laia.encinar@cett.cat

Núria Guitart-Casalderrey

CETT Barcelona School of Tourism,
Hospitality and Gastronomy

<https://orcid.org/0000-0001-9551-3973>
nuria.guitart@cett.cat

Marta Salvador-Almela

CETT Barcelona School of Tourism,
Hospitality and Gastronomy

<https://orcid.org/0000-0002-0318-1025>
marta.salvador@cett.cat

Recepció del article: 10-07-2024. Aceptació de su publicació: 30-07-2024

RESUM

La teoria de la *hot interpretation* proposa diferents fases per a la interpretació d'espais patrimonials vinculats amb conflictes bèl·lics. A partir d'aquesta teoria, la present recerca s'ha basat en la realització de visites guiades al Museu Memorial de l'Exili (Espanya) i l'antic camp de refugiats de la platja d'Argelers (França), vinculats a la Guerra Civil Espanyola (1936-1939). Els visitants han estat persones ucraïneses amb experiència directa o indirecta d'exili a causa de la Guerra a Ucraïna que actualment resideixen a Catalunya. L'objectiu de la recerca és analitzar l'impacte d'aquestes visites en el seu coneixement de fets històrics, l'empatia i el sentit de pertinença i la seva integració a Catalunya. La metodologia utilitzada ha estat mixta, aplicant la tècnica de l'observació per a registrar les preguntes dels participants durant la visita i un qüestionari amb preguntes tancades per valorar els diferents elements de la *hot interpretation*. Els resultats reflecteixen un augment del coneixement dels fets de l'exili espanyol, així com una connexió emocional amb la història explicada i una major comprensió de la identitat i cultura de la societat d'acollida, que pot facilitar el procés d'inclusió d'aquestes persones a Catalunya. A més, també destaca el potencial d'aquest patrimoni a l'hora de promoure un espai de reflexió orientat als valors democràtics i de pau.

PARAULES CLAU

empatia, memòria col·lectiva, exiliats, *hot interpretation*, Guerra Civil Espanyola, Ucraïna

ABSTRACT

The theory of hot interpretation proposes different phases for interpreting heritage spaces linked to war conflicts. Based on this theory, the research has been based on the implementation of guided visits to the Exile Memorial Museum (Spain) and the old refugee camp on the beach of Argelers (France), linked to the Civil War Spanish (1936-1939). The visitors have been Ukrainian people with direct or indirect experience of exile due to the current war in Ukraine who currently reside in Catalonia. The aim of the research is to analyze the impact of these visits on their knowledge of historical facts, empathy and sense of belonging and their integration into Catalonia. The methodology used was mixed, applying the observation technique to record the participants' questions during the visit and a questionnaire with closed questions to assess the different elements of the hot interpretation. The results reflect an increase in knowledge of the facts of the Spanish exile, as well as an emotional connection with the story told and a greater understanding of the identity and culture of the host society, which can facilitate the process of inclusion of these people in Catalonia. In addition, it also highlights the potential of this heritage when promoting a space for reflection oriented towards democratic and peaceful values.

KEYWORDS

empathy, collective memory, exiles, hot interpretation, Spanish Civil War, Ukraine

INTRODUCCIÓ

L'arribada de refugiats ucraïnesos a Catalunya a causa de la guerra iniciada l'any 2022 ha posat de manifest la necessitat d'implementar polítiques i programes que fomentin el complex procés d'integració a la societat d'acollida (Ramírez, 2023; Mañé et al., 2023). Els factors que influeixen en aquest procés inclouen aspectes com l'aprenentatge de la llengua, l'accés al mercat laboral, la participació en la vida social i política, i el desenvolupament d'un sentit de pertinença a la societat d'acollida (Le Louvier i Innocenti, 2021; Phillimore, 2021), entre d'altres.

En el cas de persones refugiades, el patrimoni cultural juga un paper important no només en conèixer millor el passat cultural del país d'acollida, sinó que s'erigeix com una eina per la construcció de ponts entre cultures i pel foment de la comprensió mútua, la solidaritat i la inclusió de les persones nouvingudes (Moreno-Vera i Martínez-Leguízamo, 2022). De fet, més enllà del seu paper en la preservació i transmissió dels béns materials i immaterials que una comunitat hereta, el patrimoni cultural exerceix diverses funcions socials fonamentals, vinculades amb l'educació, el manteniment de la identitat col·lectiva, la cohesió social o la inclusió (Gabriel et al., 2024).

En aquesta línia, els estudis sobre la memòria col·lectiva han posat de manifest el paper que tenen els monuments, museus, rituals i narratives a l'hora de facilitar un espai per a recordar el passat i reflexionar sobre el seu significat per al present (Black, 2011; Sather-Wagstaff, 2015). Precisament, la teoria de la *hot interpretation* sorgeix com a resposta a les limitacions de la interpretació tradicional del patrimoni, que sovint es basa en una presentació objectiva i neutral dels fets. Aquesta, en contraposició, reconeix la càrrega emocional dels espais patrimonials de memòria i busca generar reflexions, sentiments i preguntes als visitants, és a dir, educar-los per fomentar la construcció de la pau (Su i Park, 2022; Zhu, 2022a).

De fet, la *hot interpretation* s'alinea amb la perspectiva de la museologia crítica, que defensa un paper més actiu dels museus en la construcció de narratives socials i la promoció de la justícia social (Úsal, 2019; Carter, 2015) i amb l'empatia històrica, que implica un procés de comprensió i resposta emocional cap a fets històrics allunyats en espai, temps o experiència, en què les interrelacions entre raó, emoció i noció estan configurades pels orígens culturals de les persones (Watson, 2015; Savenije i de Bruijn, 2017).

Aquesta aproximació, doncs, es presenta útil pels llocs patrimonials on la interpretació té el potencial de facilitar tant la compren-

sió mútua de les comunitats locals i dels visitants, dels significats i valors de la història (Zhu, 2022a), com la reflexió i la reconsideració crítica sobre els esdeveniments històrics (Ballantyne et al., 2012). Zhu (2022a) argumenta que l'aplicació de la *hot interpretation* a llocs patrimonials es vincula amb quatre passos: (1) coneixements i fets, (2) comprensió i reconeixement, (3) imaginació i reflexió, i (4) construcció de pau i reconciliació, assimilables als quatre esglaons de l'escala d'interpretació que expliquen els efectes potencials de la interpretació del patrimoni, també descrits per Zhu (2022b).

Així, mentre que l'etapa de coneixements i fets es vincula amb aspectes conceptuals, els tres objectius restants s'associen amb les respostes emocionals i personals emergents a partir del patrimoni que es visita. La fase de comprensió i el reconeixement comporta el desenvolupament d'una comprensió política del passat, mentre que la d'imaginació i reflexió es vincula a les narracions i l'aprensió subjectiva del passat. Finalment, la fase de construcció de la pau i de reconciliació tracta la interpretació del patrimoni com una estratègia de mitigació de conflictes (Zhu, 2022b). Aquesta teoria, doncs, reafirma el paper del patrimoni cultural per fer front a experiències traumàtiques del passat i les seves implicacions en la construcció de la memòria individual i col·lectiva.

En aquest context, el present article explora l'experiència de visita del col·lectiu ucraïnès, recentment desplaçat per la guerra iniciada l'any 2022, al Museu Memorial de l'Exili (MUME) de la Guerra Civil Espanyola i a espais vinculats amb l'exili republicà al sud de França, amb l'objectiu d'analitzar l'impacte d'aquesta visita en el seu coneixement de fets històrics, l'empatia històrica i el sentit de pertinença i la seva integració a Catalunya.

Concretament, a través de la consideració dels elements de la *hot interpretation* (Zhu, 2023), aquesta investigació aborda l'impacte de les visites a espais patrimonials vinculades a la memòria històrica en: l'intercanvi de coneixements i fets, la comprensió i el reconeixement de conflictes passats i agents implicats, la connexió del present amb el passat i el futur, i la difusió de valors de pau.

Tenint en compte la història recent espanyola, el present estudi es vincula amb la Guerra Civil Espanyola (1936-1939), un conflicte que va suposar l'exili de més de mig milió de persones (Peralta, 2006). El MUME, situat a la Jonquera (Catalunya), i la platja d'Argelers (França) són dos espais representatius i testimonis de la tragèdia social viscuda durant la Guerra Civil Espanyola i el posterior exili republicà, sent espais dedicats a la memòria dels exiliats espanyols que van haver de fugir del seu país a causa de la guerra i la posterior dictadura franquista (González, 2018).

El MUME, integrat a la Xarxa d'Espais de Memòria, destaca pel volum de visitants anuals, la seva proposta pedagògica, amb visites guiades a la col·lecció d'objectes, fotografies i documents que relaten les experiències dels exiliats, així com per les exposicions temporals que exploren diversos aspectes de l'exili, i pel seu arrelament a banda i banda de la frontera. La platja d'Argelers, per la seva banda, va ser un punt d'acollida crucial per a milers d'exiliats republicans que van fugir de la Guerra Civil Espanyola, que actualment forma part de les rutes de l'exili que s'ofereixen des del MUME (González, 2016).

La rellevància d'aquest estudi radica, doncs, en analitzar la connexió històrica entre l'experiència d'exili dels ucraïnesos amb la dels espanyols durant la Guerra Civil Espanyola. Així, es pretén donar resposta a les següents preguntes d'investigació: de quina manera la visita al MUME pot ajudar el col·lectiu ucraïnès a comprendre la història de Catalunya i Espanya?, a entendre les similituds entre les seves experiències d'exili i les dels exiliats espanyols?, i a sentir-se més integrat a la societat catalana en compartir experiències comunes d'exili i pèrdua?

METODOLOGIA

La investigació ha portat de forma associada la realització de dues visites al MUME i a la platja d'Argelers, amb una durada total de 3 hores cadascuna i mediades pel mateix guia del museu. Aquestes van tenir lloc el febrer de 2024 i es van dur a terme en català, proporcionant, de forma simultània la traducció al rus per assegurar la comprensió dels participants.

La primera fase de la visita, desenvolupada al Museu (vegeu Figura 1), va discórrer al llarg de les cinc sales expositives del museu, dedicades respectivament (1) als conflictes armats en el context passat i present, (2) al context històric de la Guerra Civil Espanyola, (2) a l'exili, la recepció de refugiats per part de França, la repressió, la situació política de la postguerra i el context de la Segona Guerra Mundial i el testimoniatge de persones que van viure l'exili mitjançant (4) audiovisuals i (5) l'exposició de biografies i objectes personals.

La segona fase de la visita va suposar el desplaçament a la platja d'Argelers (vegeu Figura 2), espai on s'ubicava l'antic camp de refugiats i on, actualment s'hi ha emplaçat un monòlit commemoratiu i tòtems explicatius. La visita a aquest espai va incloure la visualització de fotografies del camp de refugiats, així com la lectura de testimonis.

La mostra ha estat formada per 32 persones ucraïneses que actualment estan vivint a Catalunya i que tenen directa o indirectament experiències d'exili. El mostreig utilitzat va ser no probabilístic de conveniència, atès que les visites van ser difoses a través de xarxes socials i les persones interessades van registrar-se a un formulari.

Els participants que han assistit a les visites han estat persones ucraïneses residents a Catalunya. Un 90.7% d'ells fa menys de dos anys que viu a Catalunya, sent l'exili derivat de la Guerra d'Ucraïna el motiu principal de trasllat. Actualment, encara no es troben del tot integrats a la societat catalana ($\bar{X} = 6.13$) i, de fet, el seu coneixement sobre la història de la Guerra Civil Espanyola abans de la visita era molt baix ($\bar{X} = 2.37$).

La mostra d'aquest estudi va ser formada principalment per dones (83.9%), possiblement a causa de les restriccions actuals d'Ucraïna que impedeixen als homes abandonar el país. La mitjana d'edat dels visitants va ser de 36.54 anys i un 81.3% d'ells disposava de formació universitària. En el moment de l'estudi, només un 34.4% es trobava laboralment actiu.

Figura 1. Visita a les sales expositives del Museu Memorial de l'Exili. Font: elaboració pròpia.

La metodologia utilitzada en aquesta recerca ha estat mixta, combinant tant tècniques de recollida de dades quantitatives com qualitatives. Pel que fa a la recollida de dades qualitatives, es va aplicar la tècnica de l'observació participant, utilitzada prèviament per analitzar les experiències dels visitants a espais patrimonials (Bakri et al., 2022, Daengbuppha, 2006; Ferrer-Fons i Rovira-Martínez, 2021). Les persones observadores van ser investigadores que van assistir a les visites com un membre més i van interactuar amb els visitants, malgrat que no van intervenir entre les interaccions dels visitants amb els mediadors. En aquest sentit, les observadores van focalitzar-se prendre notes de camp anotant les preguntes que els participants van formular vers el guia. En total, es van anotar 59 preguntes. L'anàlisi de les preguntes es va realitzar mitjançant una anàlisi qualitativa inductiva amb el software MAXQDA que va permetre estructurar les temàtiques de les preguntes en categories i sub-categories. Aquesta anàlisi va ser realitzada per una investigadora i validada posteriorment per la resta d'investigadores amb l'objectiu d'assegurar la fiabilitat de la categorització (Elo i Kyngäs, 2008).

Finalment, es van determinar cinc categories: desenvolupament de la Guerra Civil Espanyola, Exili, Post-guerra, Relació amb l'ac-

Figura 2. Visita a l'antiga localització del camp de refugiats a la platja d'Argelers.
Font: elaboració pròpia.

Categories	Sub-categories
Desenvolupament de la guerra	Desenvolupament militar Personatges rellevants Població civil
Exili	Destinacions d'exili Suport internacional en l'acollida Condicions de vida al camp Separació de les famílies
Post-guerra	Franquisme 2a Guerra Mundial
Relació amb l'actualitat	Relació amb la Catalunya i Espanya actuals Relació amb Ucraïna
Patrimoni històric	Objectes Espais de memòria

Taula 1. Sistema de categories i sub-categories derivada de l'observació. Font: elaboració pròpia.

tualitat i Patrimoni històric, les quals es divideixen en sub-categories (Taula 1).

Pel que fa a les tècniques de recollida d'informació quantitatives, en primer lloc, es va aplicar dos qüestionaris, els quals ja han estat utilitzats en altres estudis per avaluar l'experiència de visitants a museus (Kofi i Gyepi, 2021; Packer i Ballantyne, 2002). Les preguntes del qüestionari van ser sotmeses a una validació de contingut prèvia (Cardona et al., 2016) realitzada per sis experts vinculats amb temes com la construcció de pau i el patrimoni, així com persones vinculades a la comunitat ucraïnesa. Aquestes persones expertes van valorar la univocitat de les preguntes, a la vegada que es va deixar l'opció que valoressin qualitativament els ítems si aquests no eren clars. L'idioma dels qüestionaris va ser català i ucraïnès per facilitar la comprensió dels participants.

Abans de la visita, es va aplicar un qüestionari inicial per recollir informació sobre dades sociodemogràfiques, mentre que posteriorment a la visita, es va aplicar el segon qüestionari sobre l'experiència al MUME i la platja d'Argelers. Aquest va incloure vuit preguntes de bateria¹, mesurades amb una escala numèrica de l'1 al 10. Els temes tractats van estar vinculats a les diferents fases de la teoria de la *hot interpretation* (Zhu, 2022a). En concret, aquests van ser els aprenentatges de la visita, la valoració de les estratègies de mediació cultural (el rol i les explicacions del guia al museu i la platja, els recursos audiovisuals i els objectes del museu), la utilitat de la visita i l'efecte de la visita en els participants en relació amb la societat d'acollida. L'anàlisi quantitativa de les preguntes del qüestionari es va realitzar amb el software SPSS, calcu-

¹ Els ítems de cada pregunta bateria s'especifiquen a les Taules 2, 3, 4 i 5 de la secció de Resultats.

lant-ne l'estadística descriptiva de cadascuna d'elles, procediment àmpliament utilitzat en el camp de la didàctica de les ciències socials, com en el cas de Ponsoda-López de Atalaya et al. (2023).

RESULTATS

Durant la visita al MUME i la platja d'Argelers, a través de l'observació, es van registrar les preguntes que els visitants van formular al guia per tal d'identificar les temàtiques que els encurió i en les quals volien aprofundir. Del total de preguntes, un 37.7% d'elles estaven vinculades amb l'exili. En concret, els participants es van mostrar molt interessats a conèixer quines van ser les destinacions on van anar les persones exiliades i la diferència entre aquestes. Per exemple, es va preguntar *quin perfil de persones es van quedar a Europa i qui a Amèrica* o bé *què passava si els refugiats tornaven a Espanya des de l'exili*. També es van qüestionar *quants exiliats van tornar dels que van marxar*.

De la mateixa manera, centrant-se en França com a una de les destinacions on va tenir lloc aquest exili i, concretament, en el camp de refugiats que s'emplaçava a la platja d'Argelers, també van sorgir preguntes sobre les condicions en aquest camp. En aquest sentit, els participants van preguntar *quines eren les condicions de vida al camp, si els refugiats podien sortir del camp i quant de temps van estar les persones al camp*. A més, també hi va haver interès a conèixer el perquè *separaven les famílies a França*, una pràctica habitual al camp de refugiats d'Argelers. Així mateix, també es van realitzar preguntes orientades al suport en l'acollida de persones refugiades per part de diferents països per tal de clarificar la posició de cadascun d'ells. En aquest sentit, es va qüestionar *per què Portugal no donava suport als refugiats, si els Estats Units va rebre refugiats, o bé assumint que França no tenia tanta relació dolenta amb Espanya, per què els van tractar malament*.

Un 26.2% de les preguntes van estar centrades en la **postguerra**. Especialment, els visitants van estar interessats en la figura de Franco², la duració de la dictadura i les conseqüències del franquisme a Espanya. En aquest sentit, les preguntes van anar dirigides en saber si *Franco anava només en contra de Catalunya o passava el mateix amb la resta de la població d'Espanya?*, i també si *es va prohibir el català*. Així mateix, també hi havia interès a conèixer *quin any va morir Franco i quan van ser les primeres eleccions democràtiques*. A més del desenvolupament de la postguerra, també es va voler saber la relació entre la Guerra Civil Espanyola amb la 2a Guerra Mundial, preguntant si *la Guerra Civil Espan-*

² Militar integrant de la cúpula del cop d'Estat de 1936 contra el govern democràtic de la Segona República, provocant la Guerra Civil Espanyola. Cap d'Estat d'Espanya fins al 1975.

yola va provocar la 2a Guerra Mundial o com va afectar la 2a Guerra Mundial a Espanya.

Un 21.3% de les qüestions, en canvi, es van focalitzar en el mateix **desenvolupament de la Guerra Civil Espanyola**. En concret, un tema d'interès va ser el vinculat amb l'impacte de la guerra en la població civil, preguntant *si els homes havien de ser mobilitzats, si els homes podien sortir del país o quanta gent va morir*. També es qüestionaven *si la gent no sabia que era el feixisme*. Per altra banda, també van emergir preguntes vinculades amb el desenvolupament militar de la guerra, centrant-se en fets concrets i preguntes sobre tàctiques militars. Així doncs, els visitants es preguntaven *quin tipus d'enfrontaments hi havia durant la guerra o bé quin tipus d'armes es van utilitzar*. També hi havia curiositat per saber els bàndols implicats i els suports que rebien, qüestionant *si un bàndol donava suport a Hitler i un altre a l'URSS*. A l'últim, també van voler conèixer la vida d'algunes personalitats de l'època, preguntant *qui era Pau Casals*³ o *d'on era l'Elisabet de Maternitat d'Elna*⁴.

Ja en menor mesura, un 8.2% de les preguntes van fer referència amb la **relació de la història amb l'actualitat**. Per una banda, les persones ucraïneses van tenir curiositat de saber l'impacte de la Guerra Civil Espanyola a la societat catalana i espanyola actual, preguntant-se *quina relació hi ha entre Franco i la monarquia espanyola o quin percentatge de la població espanyola troba a faltar a Franco*. Per altra banda, també van emergir qüestions que vinculaven aspectes de la història explicada amb Ucraïna, com *si Lluís Companys*⁵ *era equiparable a un autor de la cultura ucraïnesa*.

En últim lloc, només un 6,6% va fer preguntes explícitament vinculades al **patrimoni** en si. En aquest sentit, hi va haver qüestions sobre objectes i fotografies mostrats al llarg de la visita per tal de conèixer, per exemple, de *quin any són els diners de la sala d'objectes o quan es va fer el pòster on es veu el símbol nazi aixafat per una espadanya*. Finalment, també es va voler saber si *hi ha més museus a part d'aquest de l'exili que poguessin visitar*.

Una vegada feta la visita al MUME i la platja d'Argelers, els participants van ser preguntats pels diferents elements de la *hot interpretation* a través d'aquesta a través del qüestionari. En aquest sentit, en referència al **coneixement** de la història, les temàtiques de les quals els visitants van aprendre més va ser l'impacte que va tenir la guerra a la població civil, així com l'estada al camp de refugiats de la part d'aquesta població que va exiliar-se. Seguidament, també hi va haver interès a conèixer les característiques que va tenir l'exili derivat de la Guerra Civil Espanyola. En canvi, les temàtiques de les quals van mencionar haver après menys són aquelles vinculades amb els mitjans de comunicació, especialment la pro-

³ Músic català vinculat amb el bàndol republicà que s'hagué d'exiliar a França el 1939.

⁴ Elisabeth Eidenbenz, fundadora de la Maternitat d'Elna el 1939.

⁵ President de la Generalitat de Catalunya (1936-1940).

Quin és el grau de coneixement que tens ara sobre...	Mitjana
Causes de la Guerra Civil Espanyola	$\bar{X} = 8.03$ (SD = 2.102)
Propaganda dels bàndols de la Guerra	$\bar{X} = 7.84$ (SD = 1.655)
Ressò de la Guerra als mitjans de comunicació	$\bar{X} = 6.91$ (SD = 2.100)
Impacte de la Guerra en la població civil	$\bar{X} = 9.41$ (SD = 0.911)
Característiques de l'exili derivat de la Guerra Civil Espanyola	$\bar{X} = 8.55$ (SD = 1.179)
Ressò de l'exili als mitjans de comunicació	$\bar{X} = 6.69$ (SD = 2.402)
Acollida de persones exiliades	$\bar{X} = 8.03$ (SD = 2.566)
Històries personals vinculades a l'Exili	$\bar{X} = 8.19$ (SD = 2.147)
Estada al camp de refugiats	$\bar{X} = 9.06$ (SD = 1.216)
Influència de la Segona Guerra Mundial en l'exili	$\bar{X} = 7.71$ (SD = 2.224)
Situació política de la Post-Guerra	$\bar{X} = 7.97$ (SD = 1.494)

Taula 2. Grau de coneixement posteriorment a la visita. Font: elaboració pròpia.

paganda i la informació que es va fer de la guerra i de l'exili. No obstant, la desviació estàndard es situa per sobre d'1 en la majoria d'ítems, fet que demostra certa dispersió de les dades (Taula 2).

Més enllà del coneixement adquirit, també es va preguntar als visitants sobre les **estratègies de mediació** que els havien estat més útils en els diferents àmbits de la *hot interpretation*. Totes les estratègies de mediació cultural van ser valorades per sobre d'un 8 sobre 10, fet que prova que els visitants consideren que van ser pertinents per aproximar-se als quatre objectius d'aquesta teoria. Tot i així, s'observa certa dispersió en les respostes tenint en compte la desviació estàndard. Com a element a destacar, sobresurt la valoració respecte al rol del guia durant la visita al museu com a element que va permetre contextualitzar la guerra i l'exili. Justament, la primera part de la visita va estar centrada a donar dades sobre l'inici de la guerra i els fets que es van desenvolupar posteriorment. Així mateix, el rol del guia a la platja també va destacar a l'hora de facilitar el coneixement d'històries personals de les persones exiliades. Precisament, a la platja és on hi va haver una lectura de testimonis que relataven l'experiència al camp (Taula 3).

Pel que fa al grau d'utilitat de la visita al MUME i la platja d'Argelers en termes de reflexió al voltant dels **valors democràtics**, els participants valoren per sobre del 9 sobre 10 tots els ítems referents a la preservació de la memòria històrica, l'educació en valors i la reflexió sobre els conflictes. Malgrat la poca diferència entre les mitjanes, els ítems amb majors puntuacions i menor desviació estàndard són aquells amb relació al fet de preservar la memòria

En quin grau els diferents elements de mediació t'han ajudat a...	Explicacions del guia	Rol del guia al museu	Rol del guia a la platja	Recursos audiovisuals	Objectes
Contextualitzar els antecedents i fets històrics de la Guerra Civil Espanyola.	$\bar{X} = 8.53$ (SD = 1.646)	$\bar{X} = 9.47$ (SD = 0.842)	$\bar{X} = 8.63$ (SD = 2.612)	$\bar{X} = 8.38$ (SD = 2.012)	$\bar{X} = 8.69$ (SD = 1.401)
Entendre el conflicte des del punt de vista dels diferents grups implicats (republicans, franquistes i francesos).	$\bar{X} = 8.38$ (SD = 1.314)	$\bar{X} = 8.91$ (SD = 1.376)	$\bar{X} = 8.38$ (SD = 2.744)	$\bar{X} = 8.38$ (SD = 1.540)	$\bar{X} = 8.63$ (SD = 1.338)
Conèixer històries personals de les persones exiliades.	$\bar{X} = 8.44$ (SD = 1.703)	$\bar{X} = 8.97$ (SD = 1.616)	$\bar{X} = 9.19$ (SD = 1.091)	$\bar{X} = 8.19$ (SD = 2.023)	$\bar{X} = 8.50$ (SD = 1.984)
Connectar el passat amb diverses realitats del present.	$\bar{X} = 8.57$ (SD = 1.736)	$\bar{X} = 8.84$ (SD = 1.568)	$\bar{X} = 8.34$ (SD = 1.994)	$\bar{X} = 8.28$ (SD = 1.464)	$\bar{X} = 8.53$ (SD = 1.524)
Crear un espai de reflexió per la construcció de la pau.	$\bar{X} = 8.22$ (SD = 2.121)	$\bar{X} = 8.47$ (SD = 1.831)	$\bar{X} = 8.41$ (SD = 1.949)	$\bar{X} = 8.00$ (SD = 1.951)	$\bar{X} = 8.44$ (SD = 2.031)

Taula 3. Valoració de les estratègies de mediació cultural. Font: elaboració pròpia.

Indica el grau d'utilitat de la visita en...	Mitjana
Donar a conèixer la memòria històrica a persones no implicades en el conflicte.	$\bar{X} = 9.47$ (SD = 0.803)
Preservar la memòria històrica de les comunitats implicades.	$\bar{X} = 9.81$ (SD = 0.471)
Retre homenatge a les persones implicades a l'esdeveniment històric.	$\bar{X} = 9.75$ (SD = 0.568)
Aproximar-se als fets històrics del territori de forma vivencial.	$\bar{X} = 9.59$ (SD = 0.665)
Promoure un espai per a l'educació en valors.	$\bar{X} = 9.63$ (SD = 0.660)
Contribuir a reconciliar les comunitats implicades.	$\bar{X} = 9.09$ (SD = 1.445)
Reflexionar sobre els conflictes i la seva resolució.	$\bar{X} = 9.72$ (SD = 0.634)

Taula 4. Grau d'utilitat de la visita entorn els valors democràtics. Font: elaboració pròpia.

històrica de les comunitats implicades al conflicte i retre homenatge a les persones que van viure la guerra i l'exili. En canvi, la contribució d'aquests espais en la reconciliació de les comunitats implicades és l'element menys valorat en comparació amb la resta d'ítems (Taula 4).

També s'observa que els participants van connectar en un alt grau els fets tractats durant les visites amb la **societat d'acollida**. Concretament, s'observa que el que més va permetre la visita és connectar la història de Catalunya amb la d'Ucraïna. Així mateix, les visites també es van erigir com a estratègia per generar una connexió emocional amb Catalunya i afavorir la seva inclusió al territori. L'element valorat en menor mesura va ser el fet de promoure una bona convivència entre persones de diferents orígens (Taula 5).

La visita a aquest espai per part de persones ucraïneses amb experiència d'exili pot...	Mitjana
Afavorir la inclusió en la societat catalana.	$\bar{X} = 9.25$ (SD = 1.295)
Canviar la teva percepció de la societat catalana.	$\bar{X} = 9.22$ (SD = 1.313)
Generar lligams emocionals entre el teu país d'origen i Catalunya.	$\bar{X} = 9.25$ (SD = 1.918)
Promoure la convivència entre persones de diferents procedències a Catalunya.	$\bar{X} = 8.91$ (SD = 1.692)
Connectar els fets històrics de Catalunya amb el teu país d'origen.	$\bar{X} = 9.47$ (SD = 1.270)

Taula 5. Relació de la visita amb la societat d'acollida. Font: elaboració pròpia.

DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS

La present recerca ha tingut per objectiu analitzar l'experiència de visita d'un col·lectiu amb experiència directa o indirecta d'exili, com és l'ucraïnès, en espais de memòria històrica vinculats a la Guerra Civil Espanyola, com el Museu Memorial de l'Exili (MUME) i la platja d'Argelers.

Tenint en compte els elements de la *hot interpretation*, respecte a la primera fase d'intercanvi de coneixements i fets (Zhu, 2022b), els resultats del qüestionari mostren que la visita ha permès conèixer les principals característiques que va tenir l'exili del 1939. Així mateix, en referència a la segona etapa referent a la comprensió dels conflictes i de les perspectives dels agents implicats (Zhu, 2022b), els participants van mencionar haver après especialment sobre l'impacte de la guerra a la població civil i el seu posterior exili, així com les condicions que van patir al camp de refugiats d'Argelers.

La tercera etapa d'imaginació i reflexió considera que l'ús de certes estratègies de mediació cultural que apropin la història des d'una perspectiva personal pot contribuir a emergir emocions en connexió amb el patrimoni (Zhu, 2022b). En el cas de la present recerca, els objectes i els recursos audiovisuals van ser valorats com a menys importants respecte a les explicacions i el rol del guia en els diferents espais visitats, especialment el museu. No obstant això, els participants van explicitar una connexió emocional amb la història, fent similituds amb la guerra d'Ucraïna que han experimentat directa o indirectament.

Aquest fet lliga amb el concepte d'empatia històrica (Watson, 2015; Savenije i de Bruijn, 2017), atès que els participants ucraïnesos van poder comprendre i vincular-se emocionalment amb uns fets històrics que els queden allunyats per motius temporals, però amb els quals se senten estretament vinculats a causa de la similitud que tenen amb les seves experiències recents de vida. De fet, una gran part de les preguntes que formularen durant la visita es-

taven directament relacionades amb les condicions de l'exili, com la possibilitat dels homes a sortir del país d'origen, la separació de les famílies o les diferències d'acollida entre diferents destinacions. Aquestes preguntes sobre la història de les persones que van viure l'exili el 1939 projectaven, en certa manera, les seves inquietuds, incerteses i esperances personals actuals, fent evident el significat que per ells tenia el fet de poder vincular el passat en un principi llunyà amb el seu present quotidià (Sather-Wagstaff, 2015).

Finalment, pel que fa a la construcció de pau i reconciliació (Zhu, 2022b), els participants van considerar que la visita a espais com el MUME permeten preservar la memòria històrica de les comunitats implicades en el conflicte, poder retre homenatge a les persones que van viure durant aquell període, així com reflexionar sobre els conflictes bèl·lics i la seva resolució.

Així mateix, més enllà de la *hot interpretation*, els resultats del qüestionari permeten entreveure que aquesta visita ha contribuït a establir lligams emocionals entre les persones ucraïneses i Catalunya, a la vegada que afavorir el seu procés d'inclusió a la societat catalana. Aquesta troballa confirma de nou que el patrimoni cultural pot ser un element que contribueixi a la comprensió i l'entesa entre cultures diferents i la solidaritat entre elles (Moreno-Vera i Martínez-Leguízamo, 2022). En definitiva, la visita al MUME pot ser una experiència significativa que els permeti aprendre sobre la història de l'exili espanyol, connectar amb la seva pròpia història d'exili i desenvolupar un sentit de pertinença a la societat catalana.

Aquests resultats suggereixen que el patrimoni cultural pot erigir-se com una eina poderosa per a la integració de persones refugiades, sempre que s'articuli de manera respectuosa amb les experiències d'aquests col·lectius i integrada amb altres estratègies d'acollida institucional. Per tant, les implicacions pràctiques d'aquesta recerca poden contribuir a les polítiques públiques i els programes d'acollida de persones refugiades, les quals s'erigeixen com a necessàries per aconseguir la inclusió plena d'aquest col·lectiu (Mañé et al., 2023). Tenint en compte que la inclusió contempla diferents aspectes personals i comunitaris, com pot ser la llengua, la participació en la vida social i política i el sentiment de pertinença a la societat d'acollida (Le Louvier i Innocenti, 2021; Phillimore, 2021), la participació de persones refugiades en activitats culturals que impliquin visites a espais patrimonials vinculats a la història de la societat d'acollida pot facilitar la seva comprensió de la societat d'acollida, la seva cultura i el seu idioma i, per tant, una inclusió més plena a la vida comunitària.

Així mateix, la present recerca també comporta suggeriments de cara als gestors del patrimoni, així com els guies de museus o es-

pais patrimonials. Donat el valor que els visitants han atorgat a les visites, no només a nivell d'aprenentatges, sinó de connexió emocional i d'inclusió a la societat catalana, els gestors patrimonials podrien orientar les estratègies de mediació que potenciïn aquests dos beneficis emergents a la recerca, orientades a col·lectius de persones refugiades.

Si bé aquesta investigació aporta una valuosa comprensió del paper del patrimoni cultural en la integració dels refugiats ucraïnesos a Catalunya, és important reconèixer les seves limitacions i explorar línies de continuïtat per enriquir el coneixement en aquest àmbit. En primer lloc, com a estudi de cas, els resultats no es poden generalitzar fàcilment a altres contextos. Així mateix, els resultats mostren una desviació estàndard rellevant pel que fa als ítems vinculats amb el grau de coneixement de la història posterior a la visita i la valoració de les estratègies de mediació cultural. Per tant, el present estudi ofereix un punt de partida important per a futures investigacions comparatives, podent aprofundir en les causes dels resultats obtinguts, així com realitzar estudis similars amb refugiats d'altres conflictes que permetin identificar patrons i diferències en la seva experiència de visita a llocs patrimonials. Una altra de les limitacions destacades es vincula amb el col·lectiu analitzat. D'una banda, l'estudi se centra exclusivament en la perspectiva del col·lectiu ucraïnès i, d'altra banda, el volum de participants és limitat. En aquesta línia seria interessant considerar també la perspectiva de la societat catalana, és a dir, integrar les perspectives de diversos actors socials implicats en el procés d'acollida per obtenir una visió completa del procés d'inclusió, així com del paper del patrimoni cultural en aquest.

Finalment, com s'ha comentat a la introducció, la inclusió del col·lectiu de refugiats i exiliats és un procés complex i que depèn de múltiples factors socials, econòmics i culturals. Si bé el patrimoni pot ser una palanca activadora d'aquesta integració, futures investigacions podrien explorar la seva interacció amb aspectes com l'educació o el coneixement de la llengua. A més, aplicar un enfocament interdisciplinari des de la museologia, la psicologia o la sociologia podria reforçar la contribució que aquest estudi realitza en la comprensió del paper del patrimoni cultural en l'educació, la memòria històrica i la inclusió de col·lectius amb experiència d'exili.

AGRAÏMENTS

La present recerca va ser finançada per l'Institut Català Internacional per la Pau (ICIP), amb referència ICI023/23/000010.

REFERÈNCIES

- BAKRI, A. F., ZAMAN, N. Q. i KAMARUDIN, H. (2022). Understanding local community and the cultural heritage values at a World Heritage City: a grounded theory approach. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 1067(1), 012006. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1067/1/012006>
- BLACK, G. (2011). Museums, memory and history. *Cultural and Social History*, 8(3), 415-427. <https://doi.org/10.2752/147800411X13026260433275>
- CARDONA, J. N., BRIBIESCAS, F. B., ROMERO, R. i CORONA, R. E. (2016). Design, adaptation and content validity process of a questionnaire: A case study. *International Journal of Management (IJM)*, 7(7), 204-216. <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:231744469>
- CARTER, J. (2015). The museology of human rights. *The idea of a human rights museum*, 208-226. <https://doi.org/10.1515/9780887554711-014>
- DAENGBUPPHA, J., HEMMINGTON, N. i WILKES, K. (2006). Using grounded theory to model visitor experiences at heritage sites: Methodological and practical issues. *Qualitative Market Research: An International Journal*, 9(4), 367-388. <https://doi.org/10.1108/13522750610689096>
- ELO, S. i KYNGÄS, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107-115. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x>
- FERRER-FONS, M. i ROVIRA-MARTÍNEZ, M. (2021). Visiting the past: A case study of experiential learning with young people at historic sites. *Slovensky Narodopis*, 69(3), 345-358. <https://doi.org/10.2478/se-2021-0020>
- GABRIEL, E. M., LICURSI, M. B. i FERNANDES DA SILVA, L. L. (2024). Education and heritage: memory, identity and educational dynamics. *Revista de Gestão Social e Ambiental*, 18(8). <https://doi.org/10.24857/rgsa.v18n8-038>
- GONZÁLEZ, D. (2016). La patrimonialización de la memoria histórica: entre el deber social y la estrategia turística. Apuntes sobre el caso catalán. *Pasos. Revista de turismo y patrimonio cultural*, 14(5), 1267-1280. <https://doi.org/10.25145/j.pasos.2016.14.085>
- GONZÁLEZ, D. (2018). Les rutes de l'exili del MUME: una dècada connectant espais de memòria a la Catalunya transfronterera. *Ebre* 38(8), 279-308. <https://doi.org/10.1344/ebre38.2018.8.22009>
- KOFI, A. i GYEPI, T. F. (2021). Museum experience and satisfaction: moderating role of visiting frequency in national museum of Ghana. *Pasos. Revista de turismo y patrimonio cultural*, 19(2), 239-253. <https://doi.org/10.25145/j.pasos.2021.19.016>
- LE LOUVIER, K. i INNOCENTI, P. (2022). Heritage as an affective and meaningful information literacy practice: An interdisciplinary approach to the integration of asylum seekers and refugees. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 73(5), 687-701. <https://doi.org/10.1002/asi.24572>
- MAÑÉ, S., BARDAVIO, A. i CÀFER, S. (2023). «Maleït Menrengue». Apropant un espai de memòria de la Guerra civil a persones de zones actualment en guerra. *Her&Mus. Heritage & Museography*, 24, 123-141. <https://doi.org/10.60940/hermusv24id422976>
- MORENO-VERA, J. R. i MARTÍNEZ-LEGUÍZAMO, J. O. (2022). Welcome Refugees! The use of cultural heritage to teach democratic values. *Sustainability*, 14(20), 13466. <https://doi.org/10.3390/su142013466>
- PACKER, J. i BALLANTYNE, R. (2002). Motivational factors and the visitor experience: A comparison of three sites. *Curator: The Museum Journal*, 45(3), 183-198. <https://doi.org/10.1111/j.2151-6952.2002.tb00055.x>
- PERALTA, J. (2006). Sobre el exilio matemático de la guerra civil española. *Hispania Nova: Revista de historia contemporánea*, (6), 49.
- PHILLIMORE, J. (2021). Refugee-integration-opportunity structures: Shifting the focus from refugees to context. *Journal of Refugee Studies*, 34(2), 1946-1966. <https://doi.org/10.1093/jrs/feaa012>
- PONSODA-LÓPEZ DE ATALAYA, S., BLANES-MORA, R. i MORENO-VERA, J. R. (2023). The photographic heritage as a motivational resource to learn and teach history. *Frontiers in Education*, 8, 1270851. <https://doi.org/10.3389/educ.2023.1270851>
- RAMÍREZ, C. (2023). Cronologia i distribució territorial de l'arribada de refugiats ucraïnesos a Catalunya durant l'any 2022. *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, (96), 107-130. <https://doi.org/10.2436/20.3002.01.243>
- SATHER-WAGSTAFF, J. (2015). Heritage and memory. Dins E. Waterton i S. Watson (Eds.), *The Palgrave handbook of contemporary heritage research* (p. 191-204). Palgrave Macmillan UK. <https://doi.org/10.1057/9781137293565>
- SAVENIJE, G. M. i DE BRUIJN, P. (2017). Historical empathy in a museum: uniting contextualisation and emotional engagement. *International Journal of Heritage Studies*, 23(9), 832-845. <https://doi.org/10.1080/13527258.2017.1339108>
- ÜNSAL, D. (2019). Positioning museums politically for social justice. *Museum Management and Curatorship*, 34(6), 595-607. <https://doi.org/10.1080/09647775.2019.1675983>
- WATSON, S. (2015). Emotions in the History Museum. Dins A. Witcomb i K. Message (Eds.), *The International Handbooks of Museum Studies* (p. 283-301). John Wiley & Sons.
- ZHU, Y. (2022a). Hot interpretations of difficult heritage: the Memorial Hall of the Nanjing Massacre in China. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 12(1), 32-44. <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-05-2021-0085>
- ZHU, Y. (2022b). The Ladder of Heritage Interpretation. Dins N. Silberman (Ed.), *World Heritage: 50 Years and Moving Forward* (p. 104-123). WHIPIC International Centre for the Interpretation and Presentation of World Heritage Sites.

HER&MUS

HERITAGE & MUSEOGRAPHY

Her&Mus. Heritage and Museography es una revista de publicación anual que recoge artículos sobre patrimonio y museos, con una especial relevancia a sus aspectos didácticos, educativos y de transmisión del conocimiento. En la revista tienen cabida tanto trabajos del ámbito académico como experiencias y reflexiones del ámbito museístico y patrimonial y alcanza tanto el ámbito peninsular como el europeo y el latinoamericano. Por este motivo, se admiten artículos en diversas lenguas, como son el catalán, el español, el francés, el italiano y el inglés.

La revista nace en el año 2008 con el nombre de *Hermes*. Revista de museología (ISSN impreso 1889-5409; ISSN en línea 2462-6465) y su primer número sale a la luz en 2009. Desde el segundo número pasa a llamarse *Her&Mus. Heritage and Museography* (ISSN impreso 2171-3731; ISSN en línea 2462-6457). Inicialmente de carácter cuatrimestral, pasó en 2013 a tener una periodicidad semestral. A partir de 2015 la revista se publica anualmente. Desde sus orígenes ha sido editada por Ediciones Trea y académicamente vinculada a la Universitat de Barcelona. A partir de 2016 se edita exclusivamente en formato digital a través de RACO (<http://raco.cat/index.php/Hermus/index>) como revista científica de la Universitat de Lleida.

HER&MUS

HERITAGE & MUSEOGRAPHY

Her&Mus se encuentra en las siguientes bases de datos y repositorios:

Plataformas de evaluación de revistas:

MIAR (Matriu d'Informació per a l'Avaluació de Revistes).
Catálogo LATINDEX (Iberoamericana).
CIRC (Clasificación Integrada de Revistas Científicas): Valor superior a D.
CARHUS Plus+ 2018: Grupo D.
Journal Scholar Metrics Arts, Humanities, and Social Sciences.

Bases de Datos Nacionales:

DIALNET.
RESH (Revistas Españolas de Ciencias Sociales y Humanas).
DULCINEA.

Catálogos Nacionales:

ISOC (CSIC).

Bases de Datos Internacionales:

LATINDEX (Iberoamericana).
Ulrichs Web Global Series Directory.
European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS).
DOAJ: Directory of Open Access Journals

HER&MUS

HERITAGE & MUSEOGRAPHY

Normas generales para la publicación de artículos en *Her&Mus*.
Heritage and Museography:

- Se pueden presentar manuscritos redactados en catalán, castellano, italiano, francés e inglés.
- En general, serán bienvenidos escritos sobre patrimonio y museos, con una especial relevancia a sus aspectos didácticos, educativos y de transmisión del conocimiento.
- Se admiten principalmente artículos de investigación, pero también se admiten reseñas, experiencias didácticas, descripción de proyectos y artículos de reflexión.
- Se considerará especialmente el rigor metodológico y el interés general del contenido, la perspectiva y el estudio realizado.
- Serán rechazados aquellos manuscritos que se encuentren en proceso de publicación o de revisión en otra revista. Todo manuscrito puede ser rechazado en cualquier momento del proceso editorial en caso de detectarse una mala práctica.
- Los autores deberán enviar sus manuscritos a través de la plataforma RACO.

Normas completas disponibles en:

<http://raco.cat/index.php/Hermus/about/submissions#author-Guidelines>

Proceso de revisión por pares:

Todos los manuscritos recibidos serán inicialmente revisados por la Secretaría Científica de la revista, que comprobará su adecuación a las normas de publicación y a la temática de la revista. Cuando el resultado de esta primera revisión sea favorable, los manuscritos serán evaluados siguiendo el sistema por pares ciegos. Cada manuscrito será evaluado por dos expertos externos al comité de redacción y a la entidad editora.

El plazo de revisión y evaluación de los manuscritos es de máximo tres meses desde su recepción. En el caso de los manuscritos recibidos con motivo de un *Call for papers*, el plazo de tres meses empezará a partir del día siguiente al cierre de la convocatoria.

En todos los casos, **el mes de agosto se considera inhábil** para el cómputo de los tres meses de plazo de revisión y evaluación.

Transcurrido dicho periodo, el autor/es será informado de la aceptación o rechazo del original. En los casos de manuscritos aceptados pero cuya publicación esté condicionada a la introducción de cambios y/o mejoras sugeridas por los revisores, sus autores deberán enviar la nueva versión del manuscrito en un plazo máximo de quince días.

Cuando no se derive unanimidad en la valoración del manuscrito, este será remitido a un tercer revisor y/o a un miembro del equipo editorial.

Asimismo, el equipo editorial y/o el profesional encargado de coordinar cada monográfico se reservan el derecho a rechazar un manuscrito en cualquier momento.

HER&MUS

HERITAGE & MUSEOGRAPHY

■ TREA ■

Universitat de Lleida
Departament de Ciències
de l'Educació

Her&Mus. Heritage and Museography

Universitat de Lleida

Departament de Ciències de l'Educació

Avda. de l'Estudi General, 4

25001 Lleida

Teléfono: +34 973706541

Fax: +34 973706502

Correo-e: revistahermus@gmail.com

Web: <http://raco.cat/index.php/Hermus/index>

